

POBLAMENT I TOPONOMÀSTICA DE LA VALL DE GALLINERA ISLÀMICA (*) (**)

M.^a del Carme Barceló Torres

Els estudis que han centrat l'interés a les valls de la Marina no són molt abundants. Una excepció és la monografia de Giner Bolufer (1947), considerada ja un clàssic, dedicada a les valls de Pego, tot i que va incloure algunes dades no contrastades que han donat peu a falses interpretacions. En aquest treball es troba una de les opinions més difoses entre els qui s'ocupen d'aquestes valls. És la que sosté que una gran quantitat de mulsumals va quedar al nou regne conquerit per Jaume I cultivant els mateixos camps que els seus avantpassats a pesar del canvi d'amo, de tal manera que ni la fisonomia ni la població de la comarca es van alterar (Sanchis Guarner, 1955-58, 8). Actualment es revisa aquesta opinió, no sols pel que respecta al conjunt general valencià (GUICHARD 1980; BARCELÓ 1984), sinó també a l'àmbit d'algunes d'aquestes valls (TORRÓ, 1982). Tot i que són moltes les contradiccions i errors que hauran de ser analitzats i posats en ordre abans de presentar una hipòtesi vàlida.

Aquesta aportació se centra a la Vall de Gallinera, tant des del punt de vista històric, com del lingüístic i toponomàstic. En el primer per haver-me ocupat ja d'aquesta vall en tractar sobre el famós al-Azraq (BARCELÓ

1982); el segon, per haver efectuat un estudi del dialecte aràbig-valencià (BARCELÓ 1984); el tercer, en fi, pel meu interès en la toponímia àrab del país, els primers fruits de la qual han vist la llum recentment (BARCELÓ 1983). No obstant, els resultats o hipòtesis que ací es plantegen hauran de contrastar-se en el futur amb els de les valls limítrofes.

DADES HISTÒRIQUES

La primera notícia sobre Gallinera, arrellegada per les cròniques, data del segle XI. Abans d'aquesta data els documents són arqueològics; es refereixen als jaciments i poblaments de temps prehistòrics i protohistòrics, que es troben a les muntanyes i altures de la vall. Però és, com deia, a l'època de les taifes valencianes quan apareix citat, en el clima o *iglim* de València, un *juz'* anomenat "d'Albaida i Galinâr", identificant aquest segon component com Gallinera.

No es tornen a trobar cites directes d'aquesta vall fins 1245, quan al-Azraq subscriu el conegut tractat del Pouet amb l'infant don Alfonso. En aqueix moment el musul-

(*) Aquest article correspon a una comunicació presentada al II Congrés d'Estudis de la Marina Alta (Pego, 1984).

(**) Traducció al català feta pel Servei de Normalització Lingüística de la Universitat d'Alacant.

mà negocia la possessió dels castells de Gallinera, Alcalà, Perputxent *Xeroles*, Castell, Margarida, Pop, Tàrbena i les alqueries d'Ebo, Tollos, Espelda i Petraques (MOMBLANCH 1977; BARCELÓ 1982). La sublevació d'al-Azraq i la falta d'enteniment entre el rei Jaume I i aquest musulmà mantingueren tota la zona assenyalada en peu de guerra fins una data propera a la mort d'ambdós contendents.

Les notícies d'aquest període són esporàdiques. Així el 1270, s'ordena embargar les rendes que posseïa el bisbe i el Capítol de València a *Gallinera et Alcalano* l'alcaid Pedro Díaz (ACA, Reg. 18, f. 53). abans, el 1264, s'enviaven a l'almirall de Gallinera que pagara les sofres, alaminatge i escrivania de la vall (BURNS 1975, 165, 175, 179, 232) a canvi de 2.500 besants. En 1267 se cedien les rendes de Gallinera i Alcalà a l'infant don Pedro, tot obligant t-se a tenir 15 hòmens i dos gossos per a guarda del castell (SANCHIS SIVERA 1922, 84, 438). Sis anys després (1273) la comunitat islàmica de Gallinera i Alcalà envia al rei vint atzembles (BURNS 1975, 141). Aqueix any el rei havia nomenat Mahomat Abenhalayr cadí de totes les aljames pròximes a Cocentaina, entre les quals les d'*Alcalano et Galinera* (BURNS 1973, 245, 133, 230).

Després de la revolta de 1276, en concret l'any 1278, el rei Pere el Gran informa el Procurador General del regne que, si els musulmans de Gallinera estan d'acord, se'ls hi entregue un terç de les alfardes de l'any anterior per reparar els mals que sofriren a causa de la guerra (BURNS 1975, 134). Pacificada aquesta el 1279, es concedeix a les aljames de Gallinera i Alcalà, el 1287, poder conrear les terres, així com una exacció per dos anys del pagament de la "cena" (GALLOFRE núm. 710-712). A l'any vinent es menciona a Abdulmega, almirall, Aberola Abençibi i Juçef Abenhyale com a habitants de

Gallinera i Alcalà (BURNS 1975, 260). El 1288 es concedeix la Vall d'Alcalà a Bernat Guillem, de Vilafranca del Conflent (ARV., R. 614, f. 92) i quedarà a partir d'aqueix moment segregada de la Vall de Gallinera. Entre 1289 i 1290 apareixen les primeres mencions a la Vall d'Ebo, considerada com a alqueria en el tractat d'al-Azraq de 1245 (BURNS 1975, 259; BARCELÓ 1982). També en aqueixes dates es poblen i donen en establiment les terres ermes de Xaló, Gallinera, Tàrbena, Guadalest, Xàtiva i la Vall d'Uixó, tot ordenant als musulmans que baixen dels "pueyos" al pla (GALLOFRE núm. 1437, 1548, 1753). A partir de 1290 s'ordena a l'aljama de Gallinera que done per alfarda 3.000 sous a l'any (BURNS 1975, 136) i es reglamenta també la de l'alqueria de *Petro que est in valle de Gallinera* (Burns 1975, 260).

Al començament del segle XIV la vall seguia pertanyent a la Corona, ja que el 1306 Jaume II ordena que se li envien certa quantitat de gallines i cabres, com a presents de Nadal, a diverses aljames del Regne de València. Es tracta de quantitats fixades pel rei i permeten una aproximació a la importància numèrica i econòmica d'aquestes comunitats. De major a menor figuren la Vall d'Uixó (amb 100 gallines i 20 cabres, Gallin era i Ebo (60 i 12), Almedíxer (50 i 10) Xàtiva (50 i 10), castelló de la Plana i Pego (30 gallines cada una) i València (20 gallines) (MARTÍNEZ FERRANDO 1948, II, núm. 34). Les rendes de Gallinera i Ebo des de 1315 són 13.000 sous, augment considerable respecte de les de vint anys abans.

A mitjan del segle XIV s'incorpora als dominis del marquesat de Dénia, creat el 1356 per decisió reial, quedant així vinculada aquesta vall i la d'Ebo al ducat de Gandia fins el segle XIX. Un *morabatí* senyorial de 1369 informa sobre la població de la Vall i com s'hi trobava distribuïda (ARV, V. 13).

Si al primer any els focs són 217 i al segon 234, el 1414 s'indica que són 193 en realitzar una ajuda al senyor (ARV, R 632, f.152-154), encara que en tots aquests casos van juntes les xifres de població de les valls de Gallinera i d'Ebo.

El 1401 l'arrendament de les valls d'Ebo i de Gallinera pujava a 11.850 sous (AHN, *Osuna*, Llig. 735-2²). Per l'acte de presa de possessió de la Vall de Gallinera el 1497 es torna a tenir notícia detallada dels pobles que la composaven i dels seus habitants. En aquesta data, a més de l'almí de tota la vall com fou norma al regne (BARCELÓ 1984), hi havia tres jurats: un per a Benialf, un altre per a Benirrama i un altre més per a Alpatró, (AHN, *Osuna*, Llig. 735-2¹⁶). També informa de la població de la vall, encara que de forma menys minuciosa, el compromís de tota l'aljama en la càrrega d'un censal de 233 lliures el 1510, per a la qual cosa es van reunir junt al lloc de Benissivà "*in medio dicte vallis*" i actuant en representació principal l'almí, Azmet Barrama Alustet (que ja ho era el 1497), un jurat per Alpatro, un altre per Benialf i un més pels llocs "*prope castrum dicte vallis*" (AHN, *Osuna*, Lig. 735-2²⁴). Així mateix, un altre censal carregat contra l'aljama el 1513 indica que l'almí segueix sent el mateix de 1497, és a dir no s'anomenen anualment com a llocs de reialenc (BARCELÓ 1984), i a més hi ha tres jurats per Alpatró, Benialf i Benirrama respectivament, reunint-se el consell en la mesquita de Benissiva (AHN, *Osuna*, Llig. 735-2²⁴).

Després del decret de conversió forçada s'organitzen les parròquies, establint-se la primera l'any 1535. El 1574 es reajusta aquesta organització al voltant de dues parròquies: la d'Alpatró i la de Benirrama. Posteriorment es creen tres centres: els citats anteriorment més la parròquia de Benissivà. El desarmament dels moriscs realitzat el 1563, ens ofereix nova informació sobre la

distribució de les poblacions de la vall, així com la *Bula Apostolici Muneri*, que recull les dades relatives a la situació del 1574, però que fou editada el 1601 (SAENZ DE AGUIRRE). L'expulsió decretada el 1609 contra els moriscs dona fi a la presència islàmica a la vall.

LA TOPONOMÀSTICA

Ja s'ha avançat, en descriure les dades de caràcter històric, que la Vall de Gallinera era una zona o *juz'* de València al segle XI. Açò pot interpretar-se en el sentit que constituïa un centre principal que donava nom a un districte més ampli del que avui li atribuïm. La documentació del segle XIII cristià així ho deixa albirar. Quasi sempre Gallinera es menciona junt amb Alcalà abans de ser cedida aquesta darrera a Bernat Guillem el 1288. El fet d'anomenar aquesta vall, Alcalà de Gallinera, ha donat peu a no pocs errors; entre d'altres, confondre la cessió ja mencionada de 1288 amb la de la vall que ens ocupa. Fins i tot GUICHARD'en referir-se a aquesta, ho fa sota la denominació de Vall d'Alcalà (1976, 433). BURNS (1982, 197, 199), per la seua banda, confon la Vall d'Alcalà de Gallinera amb la Vall dels Alcalans, a la Ribera del Xúquer. També TORRÓ (1982) inclou el castell d'Alcalà de Gallinera en la llista de despoblats de la Vall que ens ocupa. El que ha donat peu a aquest autor, bon coneixedor de la zona, a aquesta inclusió errònia és el fet de trobar Benissili i el seu castell dins de la Vall de Gallinera en la creació parroquial de 1574 i després d'aqueixa data.

Tanmateix no apareix menció alguna d'açò abans del segle XV i després de 1288. Encara més, VICIANA, que redacta la *Crònica* a mitjan segle XVI, diu que les Valls d'Ebo i Gallinera "*son contornados por los*

términos de Pego, de Alcalà, de Villalonga e de Fornà" (II, f. 13r.). Es remarquen, doncs, els límits amb les senyories que no pertanyen a la casa ducal de Gandia, posseïdora en aqueixos moments de quasi tota la Marina. En efecte ni Pego, ni Alcalà, ni Vilallonga, ni Fornà pertanyien al duc de Maqueda. És interessant aquesta delimitació ja que no al·ludeix a la vall de Planes, la senyoria de la qual no pertanyia al marquesat de Dènia. Açò vol dir que Benissili es trobava encara als termes de la Vall d'Alcalà. El pas d'aquesta població a formar part de la Vall de Gallinera és un fet que no he pogut constatar documentalment, encara que no és un disbarat apuntar que es tractaria d'una compra o annexió avançat el segle XVI, ja que en el desarmament de 1563 apareix inclosa en la vall d'Alcalà (ARV, R 563, f. 1423).

Una característica de les valls centrals de la Marina, des del punt de vista toponímic, és la presència d'antics topònims pre-islàmics (Gallinera, Ebo, Castell, Travadell que donen nom a alguns castells, rius i valls, així com a algunes alqueries (Patró, Llombai, Cairola, Serra, Bisbil·là, Margarida, Llombo). Damunt o junt aquest entramat de noms de lloc, possiblement anteriors a l'islam, apareixen una multitud de topònims del tipus "Beni" que converteixen la zona en una de les de major densitat de noms d'aquest caràcter en Espanya. Ningú no ha posat en dubte, fins ara, que aquests topònims corresponguen al període de dominació àrab. He assenyalat recentment que molts d'aquests noms possiblement tindrien l'origen al segle XIV, és a dir sota domini cristià. Cite els casos de Benialf (Afn, Castelló) i els de la Vall de Gallinera (BARCELÓ 1983).

La Vall de Gallinera, l'etimologia de la qual s'ha de buscar fora de l'àrab, és un cas sobre el qual tenim dades històriques prou eloqüents. Per un costat una guerra de mu-

sulmans contra cristians que comença el 1250 i es prolonga fins el 1279, amb el consegüent desequilibri poblacional. A partir de 1289-1290 un repartiment de terres ermes i uns establiments en el pla. És significatiu, i a això es refereix GUICHARD (1976, 433), que en la població de l'alqueria de Benirrama, al peu del castell de Gallinera, es comptabilitzen a mitjan segle XIV més d'un 30% d'inviduus que porten el mateix cognom, açò és Aba Rhama.

ESCOLANO (*Libro IX*, cap. 48) es fa ressò d'aquesta coincidència onomàstica, el que vol dir que en l'època no era excepcional. S'ha d'assenyalar, a més a més, que el fenomen no és exclusiu de Benirrama, sinó que es repeteix al llarg de la vall: Benitaia/Abentaher, Bolcàssim/Abenalcàsim, Benialf/Abencalill. També es troba en la Vall d'Ebo: Benimugit i Benifat, junt amb altres coincidències entre les dues zones.

La pregunta que cal fer-se és quantes d'aquestes alqueries corresponen al període islàmic anterior al segle XIII. Evidentment la resposta haurà de venir de la mà de l'arqueologia, però alguns fets documentats pareixen confirmar la hipòtesi plantejada que no totes les alqueries són anteriors a la conquesta de Jaume I. Primerament, que no es mencionen, abans de 1287-1288, cap de les alqueries de la vall, tot i que no puga considerar-se un aspecte excloent. D'altra banda el fet que la continuïtat o no d'una alqueria depenga de la voluntat senyorial. Per exemple, entre 1368 i 1370 es concedeixen préstecs de 30 sous, per part del marquesat, per a construir o reconstruir cases o "alberchs" amb "cubertes e son corral", en les alqueries de Llombai i Benibader; en concret, Llombai havia estat arrasada, abans del 1368, per Joan Mercer, alcaid de la vall d'Alcalà, sent reconstruïda el 1370 (ARV, VC 1,8). El morabetí de 1369 li dóna un cens de quatre "fochs", que es repeteix

trenta anys després (1391). Respecte Benibader, el 1369 tenia tres cases i en el de finals del segle XIV dos.

Però per poder estudiar millor el fenomen convé recordar l'ordenació dels poblaments al llarg de la vall. Els cens i les nòmines que he pogut reunir agrupen els pobles en quatre àrees que, geogràficament, es distribuïen a ambdues vores del riu o rambla de Gallinera. Per ordre de localitats, d'oest a est, els quatre nuclis eren els següents:

a) riba dreta	b) riba esquerra
I. Benimarsoc	II. Benifotox
Benimàmet	Ràfol
Benimohamet	la Solana
Benirrama	Benialí
l'Alcúdia	Benissivà
III. Benitaia	IV. la Carrotxa
Beniestob	Benibeder
Benihahia	Benehalaf
Bolcàssim	Alpatró
	Llombai

En total divuit entitats de població, algunes desaparegudes abans del segle XVI i d'altres després de l'expulsió. És la zona central de la vall (grups II i III) la que sofrí més alteracions, perquè Benicalaf, Benibeder, Benihahia i Benifotox ja no existien el 1497, mentre que es potencià la creació d'alqueries al peu del castell i pels voltants (grup I i II), com Benimàmet, ja documentat el 1497, la Solana i Benimohamet. Una de les causes d'aquestes fluctuacions pot buscar-se en l'acció de les riuades, terratrèmols o epidèmies. Respecte a les pluges, CAVANILLES (II, 151), deia que "*es aquel sitio muy peligroso cuando llueve con fuerza, por ser MUCH muchas y copiosas las vertientes, sin medio de evitar sus furias*". A aquest caràcter espontani i torrencial de les precipitacions (Costa 1977, 61-69) s'han d'unir les notícies referents a moviments de terra, com el terratrèmol de 1644 que "*tombà lo castell de*

Gallinera, tombà lo loch de la Solana, badà lo monestir de Gallinera" i entre d'altres poblacions, destruí el lloc de la Carrotxa (SASTRE 1979, 97, n.º 1). Un terratrèmol, el 1620, arrasà el 30% de les cases d'Alcoi (SANCHIS 1973). Pel que fa a les epidèmies, la pesta fou una de les calamitats en l'època pre-estadística, com és sabut, tot i que no es puguen aportar dades concretes sobre el particular referides expresament a la zona.

Una altra causa, que no obeeix a raons físiques, és el fet de la cessió em emfiteusi d'aquestes alqueries. Es tracta d'un aspecte que no el trobe abordat amb la suficient claredat en les investigacions que s'han ocupat del tema. El fenomen el trobe centrat, per ara, al Comtat, però pot ser s'estenguera per altres zones. El problema se centra en la confusió de la titularitat de l'alqueria, normalment expresada en la documentació sota la forma "lo senyor de". També aquesta variant es constata a partir del segle XV, quan la majoria de les senyories valencianes amb jurisdicció total eren pràcticament constituïdes. Agafem la baronia de Planes com a exemple. El senyor de la zona, és a dir aquell que posseeix el domini directe i ambdues jurisdiccions, pot donar qualsevol de les alqueries del seu territori en emfiteusi a un cristià, normalment ben acomodat.

Aquest emfiteuta, a la vegada, extableix cert nombre de cultivadors musulmans, quasi sempre els que hi ha, mitjançant unes cartes o capítols en els quals consta la concòrdia haguda entre ambdues parts sobre partició de fruits, treballs personals, etc.

En el moment en què es concedeix l'emfiteusi, el nou senyor adquireix la jurisdicció alfonsina sobre les causes civils, sempre que l'alqueria es trobara poblada amb tres cases de musulmans. Durant el segle XIV aquesta situació dóna lloc a nombrosos conflictes, sobretot en els termes de les viles de reialenc. El sistema era avantatjós per a

ambdós senyors i a aquesta situació responen els capítols o fundacions de Catamarruc (1490) (PLA 1983), Uixoles (1448) (SANCHIS 1973), Benàmer (1606), Rahal Blanc (1528) l'Alqueria del Batle (1528) (PLA 1981) o la referència indirecta a Benicapsell (1413). En aquest cas, la senyora de la vall de Planes va concedir en establiment aquesta alqueria a Lluís Andrés, alcaid de Planes, perquè poguera reedificar "*domos dicte alcharee*" i poblara "*dictasque quatuor hereditates terre cum arboribus et plantis cultuaretis*". Segons el document, Benicapsell "*in qua antiquitus morabantur quatuor casas de moros habentes quatuor hereditates terre que pro nunc depopulata et destruita existit*". Al cap de dos anys es confirma l'establiment atés que "*dictam alcaream seu domos eiusdem dirutas de novo rehedificasse seu construxisse et per consequens populasse seu quatuor agarenis concessisse*" (Domínguez 1978, 305, 306). Pot ser aquesta una de les raons per les quals apareixen i desapareixen algunes d'aquestes petites alqueries situades en l'interior de les valls d'Alacant, a més de les ja exposades.

ELS DOCUMENTS ÀRABS DE LA VALL DE GALLINERA

La població musulmana de la vall, com la del regne, mantingué la seua llengua àrab després de la conquesta cristiana del segle XIII fins l'expulsió de 1609 (BARCELÓ 1984). El sistema utilitzat pels administradors de la senyoria ha permés que arriben fins avui documents d'aquella comunitat islàmica, molts d'ells redactats per l'alamí o l'alfaquí, que era el seu escriptor. L'alamí era l'encarregat de recaptar els impostos o rendes degudes al senyor per la comunitat de la vall. Els ingressos els donava a l'administrador general de la senyoria, junt amb el llibre o registre

on havia anotat els diferents conceptes i els noms dels correligionaris. L'administrador, càrrec exercit per un cristià, traduïa aquest llibre o li'l donava a traduir a un notari (ARV, V C 1,8). També, en el cas de lliuraments a compte o de necessitats de la senyoria, l'alamí es feia escriure un albarà, al qual afegia una nota en àrab sobre el contingut, per a poder després saber del que es tractava, ja que eren totalment analfabets del català. Divuit albarans, anotats per l'alamí de la Vall de Gallinera, Mafomat Allaurí, es conserven a l'ARV. Corresponen als anys 1367, 1368 i 1369 i els he estudiat i editat junt amb d'altres textos àrabs del País Valencià (Barceló 1984, núm. 4-6, 9-14, 16, 19, 21, 29-34).

Altres anotacions àrabs es troben en els documents de la Vall conservats en la secció *Osuna* de l'AHN. Una d'elles s'afegí als capítols de l'arrendament de les valls d'Ebo i de Gallinera, per 592 lliures i mitja, fets davant el notario Francesc Dalmau el 9 de setembre de 1401. Una altra és l'explicació que es va fer a la cessió de les valls d'Ebo i de Gallinera de més de 167 lliures, "*quinque mille dragmis beticis sive reals castellans*", que devien al duc els moriscos Francesc Bedet, Joan Barbàs i d'altres, els quals s'havien obligat a pagar-les en un termini de sis anys a partir de l'1 de setembre de 1607. També es conserva la firma autògrafa de Francesc Bedet en l'acta d'obligació d'squest i d'altres moriscos de l'aljama de les valls de Gallinera i d'Ebo per pagar-li la quantitat deguda al duc de Gandia.

Pel que fa als aspectes lingüístics d'aquestes notes àrabs, que s'inclouen en l'apèndix, cal destacar l'assimilació de l'article davant el fonema pre-palatal africacat sonor; pervivència de la vocal de cas en noms propis; ús de la forma V verbal en préstecs romànics i d'altres comuns als ja assenyalats per a l'àrabigo-valencià, com la substitució de l'es-

Castell de Benirrama

Convent de Benitaya

tat d'annexió per una fórmula prepositiva.

CONCLUSIÓ

Es pot concloure que aquesta vall sofrí profunds canvis després de la conquesta cristiana. Fou cedida a diverses famílies mudèjars per poblar-lo a finals del segle XIII, ja que havia minvat molt la seua població després de les grans revoltes d'aqueixa centúria. L'abundant presència de topònims del tipus "beni" pareix deure's a aquests assentaments, com ocorre amb Benirrama. Aquest fet canvia en profunditat les explicacions que es venien fent sobre el poblament de les valls de la Marina.

Atés que els musulmans mantingueren la llengua, i en el cas de la Vall de Gallinera ho testifiquen alguns documents redactats en àrab, el fènomen acabat d'apuntar té millor explicació, és a dir, els mateixos mudèjars o musulmans donaren nom al lloc acabat de fundar, prenent-lo del de la família que s'hi assentava.

A aquest factor lingüístic hauríem d'afegir una peculiar distribució de la jurisdicció alfonsina que permetia a petits propietaris fer-se amb el control econòmic d'alqueries explotades per la població mudèjar. Una localització i excavació dels poblats desapareguts ajudarà, sens dubte, a aclarir aquesta hipòtesi fonamentada en documentació escrita.

APÈNDIX

1

Llista de les poblacions que composaren la Vall de Gallinera

L'ALCÚDIA, també anomenada *l'Alcúdia de Gallinera*. Es documenta per primera volta en el cens de 1369. Subsisteix el topònim en el nom d'un partida i una font, pròxi-

ma a Benialf. De l'àrab /al-kúdyā/ "lloma", "tossal".

BENIALÍ, també ortografiat com *Benicalill*, *Benihalill*, *Benihalil*, *Benihalí*, *Bonielill*, *Benielí*. La primera cita data de 1369. Actualment és un dels llogarets que formen la vall. De l'àrab /Bāni Jalil/, nom de família. **BENIBADER**, citat a més a més com *Beninbader*, *Benibeber*, *Benihader*. Documentat en els censos de 1369 i 1391; també en un text àrab de 1369. De l'àrab /Bani Bād(a)r/, nom de família. Degué desaparèixer al segle XV.

BENICALAF, ortografiada altres voltes com *Benehalaf*, *Benitalaf* i *Benicalafast*. Solament es documenta en els censos de 1369 i 1391. Desapareixeria durant el segle XV. De l'àrab /Bani jaláf/, nom de família. **BENIESTOP**, citada també sota les formes *Abeniestop*, *Benistop*, *Benestop*, *Benistrop*, *Beniestrop*. Documentada des del cens de 1369 fins el 1609 en què quedà despoblada. De l'àrab /Bani Astúbb/, nom de família.

BENIFOTOX, ortografiada altres voltes com *Benifeteff*, *Benifataf*, *Benifarast*, *Benifotof*. Documentada en els cens de 1369 i 1391. Degué desaparèixer durant el segle XV. De l'àrab /Bani Jattáb/, nom de família.

BENIHAHIA, (o Beniaia). Només documentada en el cens de 1391 amb tres cases. De l'àrab /Bani Yahyà/, nom de família.

BENIMÀMET, també anomenada per la documentació *Benibambit*, *Benimamit*, i *Beniasmet*. La trobe documentada per primera volta en la presa de possessió de la vall el 1497. De l'àrab /Bani Mucábbid/, nom de família.

BENIMAHOMET, també citat con *Benimoamit*, *Benimamit*, *Benimohet*, *Benimohamet*. Apareix documentada per primera volta en la desmembració parroquial de 1574. De l'àrab /Bani Muhammad/, nom de família.

BENIMARSOC, amb les variants *Beni-*

manzer, Benimarzoque, Benimarzoch, Benimazoch, Benimasoch, Benimaroc, Benimasot, Benimarcoc, Benimarçoh, Benimajorques. Documentada per primera volta el 1286 quedà despoblada a mitjan segle XIX. De l'àrab /Bani Marzúq/, nom de família.

BENIRRAMA, ortografiada alguna vegada *Benirama, Benirahama i Benerahacma*. Documentada des del cens de 1369. De l'àrab /Bani Rahma/, nom de família.

BENISSLI, citada altres vegades amb les formes *Benicelim, Benicilim, Benixilim i Benijilim*. Abans de la desmembració parroquial de 1574 apareix sempre dins dels termes de la vall d'Alcalà. De l'àrab /Bani Sálím/, nom de família.

BENISSIVÀ, que apareix també amb les variants *Beniçiba, Beniciba, Beniciva, Benicida i Beniceba*. Se cita per primera volta en un text del 1310, i el trobem una altra vegada documentat a partir del cens de 1391. De l'àrab /Bani Sabbáh/, nom de família.

BENITAIA, citada altres voltes *Benitahar, Benitaher, Benitaer, Benitalla i Benitaya*. Documentada des del cens de 1369. De l'àrab /Bani Táhir/, nom de família.

BOLCÀSSIM, també anomenada *Benalcaçim, Benalcatim, Bolcaçim, Bolcacim, Bolcasim, Bolcain i Bulcacim*, la trobe documentada per primera vegada en el cens de 1369. De l'àrab /Bani-i-Qásim/, nom de família.

LA CARROJA, les variants ortogràfiques de la qual són *Rachalosa, Caroja, Queroja, Carrocha, Carosa*. La primera cita data del cens de 1369. L'etimologia s'haurà de buscar fora de l'àrab.

GALLINERA, citada altres voltes en la documentació com *Galinera*. En textos àrabs /*Galinâr*/, /*Ganayra*/, /*Galinayra*/). L'etimologia del riu, la vall i el castell haurà de buscar-se fora de l'àrab.

LLOMBAI, arplegada amb les variants *Lombayer, Lombart, Lombaer, Lombay, Llombay* i, en un text àrab de 1368, /al-Lumbar/. Documentada en textos cristians des del cens de 1369. L'etimologia del topònim no és àrab. Actualment està deshabitat l'indret.

ALPATRÓ, també citat amb les formes *Petro, Patro, lo Patron, Potron, Alpatron, Potro*, i en un text àrab de 1578, /al-Batrún/. Es documenta per primera vegada el 1290. La seua etimologia no és àrab.

RÀFOL, anomenat també *Rahal, Rafal, Rafalet i Arruyal*. La primera cita correspon al cens de 1369. De l'àrab /râh(a)l/"finca". Subsisteix com a despoblat.

LA SOLANA, arplegat també amb la variant *Casolana*. No trobe documentació abans del desarmament dels moriscos l'any 1563. De totes les localitats, és l'única que té etimologia romànica, és a dir es tracta d'un nom valencià.

ONOMÀSTICA ÀRAB DE LA VALL ENTRE ELS SEGLES XIV I XVI

ABENALCADI, Alcadim (Abdulaziz, Azmet, Mahomat, Abrafim).

ALAZDRACH, Alazarach, Alaçarach (Azmet, Alf, Çat, Maymó, Halill).

ALLAURÍ, Atlauri, Alauri, Llauri (Mahomat, Alf, Azmet, Abduçalem).

BARRAMA, Berrasma, Barrasma, Barama, Barra, Aberrasma, Aberrabma, Hiaberrabma, Abenrrabma (Alf, Jahie, Azmet, Çat, Maymó, Bolaix, Çatdon, Abdolmelich, Mahomet).

BARRAZCO, Abarrasco (Mahomat, Çat).

BAYAYA, Abeyahia, Abenyahia, Beyahia, Aboyaya, Abenhiahie, Benhiahie, (Jahie, Ozmen, Çat, Mahomat, Jafar, Maymó, Alf, Azmet, Abdolmelich, Abdulgàni).

BENGEME, Abengimi, Bengemie, (Ma-

homat, Iahie, Abraham).

BENJAHAT, Abenjihat, Abengat (Alí, Iuceçf, Çat, Mahomat).

BENSAT, Abençat (Çat, Mahomat).

DOMALICH, Dumelich, Abdulmulichm Abdulmelich, Abonabdolmelich (Mahomat, Çat, Maymó).

GÀLIP, Abengàlip, Bengàlip (Mahomat, Gàlip, Azmet, Hamet, Hamet, Alí, Melich, Abdal.la).

GORFÍ, Algurff (Abrafim, mahomat, Azmet, Àxer, Iahie)

HÀQUEM, Àquem, Abenhàquem, Aben-

quàquem, (Iahie, Azmet, Çat, Axer, Maymó, Hàquem).

HÈMES, Hémez, Abenhàmiz, Hàmez, Hàmiç, Hàmiz, Abenhàmis, Abenhàmiç, Abenhàmez (Azmet, Alobux, Ozmen, Maymó, Alí, Abrafim, Çat, Ayet, Fat, Abolaix, Juçef, Mahomat).

HULEYM, Abenoleym Abenhuleym (Iahie, Azmet, Àxer, Hamet, Alí).

MANÇOR, (Çat, Azmet).

OZMEN, Uzmen, Hosmen, Huzmen, (Çat, Iahie, Mahomat).

RAMÍ, Arramí (Azmet, Mahomat, Iahie,

**Dades Demogràfiques de la Vall de Gallinera, per localitats,
des del segle XIV al XVI**

	1369	1391	1497	1563	1574	1602
l'Alcúdia	8	10	9	13	14	23
Benialí	11	11	3	20	17	39
Benibader	3	2	-	-	-	-
Benicalaf	9	6	-	-	-	-
Beniestop	9	9	-	3	5	7
Benifotox	9	9	-	-	-	-
Benihahia	-	3	-	-	-	-
Benimàmet	-	-	2	4	5	12
Benimohamet	-	-	-	-	5	8
Benimarsoc	6	15	4	8	9	7
Benirrama	24	22	15	10	10	13
Benissili	-	-	-	-	18	-
Benissivà	-	7	4	2	4	3
Benitaia	21	14	11	13	13	12
Bolcàssim	11	7	7	6	8	7
la Carrotxa	12	12	11	15	17	33
Llombai	4	4	-	9	11	-
Alpatró	16	23	5	24	31	56
Ràfol	7	9	3	3	4	12
la Solana	-	-	-	9	1	-
TOTAL.....	150	163	74	139	172	232

Les valls d'Ebo i de Gallinera: 1414 193 "fochs"; 1510 190 "fochs"

Àxer).

ÇÀP, Abençàbe, Abençibich (Çàbe, Çat, Jahie, Mahommat, Azmet, Maymó)

ÇALÈ, Bençàle, Abençàle (Çat, Alf, Iahie, Mahomat, Çàbe, Çatdon)

ÇALEMA, Abençalema (Abrafim, Edam, Çahet, Alf, Abdal.la).

XITÍ, Assití (Mahomat, Çat, Alf).

Sols s'han arrellegat els noms que perduren

des del segle XIV al XVI, no s'hi representen els que apareixen únicament en un cens, sense tenir continuïtat. És el cas d'*Abentaher*, *Abeyuniz*, *Abençarhan*, *Abencalill*, *Abenhanisa* que desapareixen en el segle XV, entre d'altres.

BOLBÀHAR, Abulbàhar, Abolbàhar, Abulbàher, Ulbahar (Famut, Humut, Hà-miz, Hamet, Alfaquf).

1401. Nota sobre l'arrendament de les valls d'Ebo i de Gallinera. A.H.N. Osuna, Lligall 735-2².

هذ عَقْدُ كِرَ الْبَلَدِ مَتَعٍ غَيْرِهِ

Aquesta és l'acta de l'arrendament de la Vall de Gallinera.

1607. Firma de Francesc Bedet en la cessió de certa quantitat a la Vall de Gallinera.

A.H.N., Osuna, Llig. 735-2³⁰ (b).

افرنسج بدر

1607. Nota sobre la cessió a la Vall de Gallinera d'una quantitat deguda al duc de Gandia per diverses persones.

A.H.N. Osuna

هذ هوة اشيشيو النبي

عمل ادك الا اجمعه

من جوان عبدواسليم و

من افرنسج اروج مته

عام 1609 وتى قبرر

منه وم عام 1608

Aquesta és la cessió que/va fer el duc a l'aljama/ de Joan °Abad as-Sâlim i/de Francesc Roig de l'/any 1609 i es va cobrar/d'ells l'any 1608.

BIBLIOGRAFIA

BARCELÒ TORRES M.ª C. (1982). "Documentos árabes de al-Azraq", *Saitabi* XXXII, 27-41.

1983. *Toponímia aràbiga del País Valencià. Alqueries i Castells*, Xàtiva.

1984. *Minorías islámicas en el País Valen-*

ciano. Historia y Dialecto. València.

BURNS, R. I. (1973) *Islam under the Crusaders: Colonial Survival in the Thirteenth-Century Kingdom of Valencia* Princeton.

1975 *Medieval Colonialism: Postcrusade Exploitation of islamic Valencia*, Prince-

ton.

CAVANILLES, J.A. (1797) *Observaciones sobre la historia natural, geografia, agricultura, población y frutos del reyno de Valencia*. (repr. fac.) València 1978. 2 vols.

COSTA MAS, J. (1977) *El Marquesat de Dénia. Estudio Geográfico*. València.

DOMÍNGUEZ MOLTÓ, A. (1978). *El señorío de la baronía de Planes*. València.

ESCOLANO G. (1610-1611) *Década primera de la Historia de Valencia*, (repr. fac.) València 1972. 6 vols.

GALLOFRÉ GUINOVARS, R. (1968) *Documentos del reinado de Alfonso II de Aragón*. València.

GINER BOLUFER, C. (1947) "Topografía histórica de los Valles de Pego", *Anales del Centro de Cultura Valenciana* XV, 46-74.

GUICHARD, P. (1976) *Al-Andalus. Estructura antropológica de una sociedad islámica en Occidente*. Barcelona.

1980. *Nuestra historia*, 3. Mas Ivars ed. València.

MARTÍNEZ FERRANDO, J. E. (1948) *Jaime II de Aragón. Su vida familiar*. Barcelona, 2 vols.

MOMBLANCH I GONZÁLEZ, F. P. (1977) *Al-Azraq. capitán de moros*. Alacant.

PLA ALBEROLA, P. J. (1981) "Condiciones de tenencia de la tierra y jurisdicción en el siglo XVI valenciano. Hacia una tipificación de las alquerías moriscas", *La propiedad de la tierra en España*, Alacant 53-63.

1983. "Acerca de los contratos agrarios de los mudéjares valencianos: los "capítols" de Catamarruc", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval* 2, 119-138.

SANCHIS GUARNER, M. (1955-58) "Dictados tópicos de la comarca de Denia, Pego y la Marina", *Revista de Filología Valenciana* V, 7-62.

SANCHIS LLORENS, R. (1973) *Tetralogía histórica Alcoyana*. Alacant.

SANCHIS SIVERA, J. (1922) *Nomenclátor geográfico-elesiástico de los pueblos de la*

diócesis de Valencia. València.

SAENZ DE AGUIRRE, J. *Collectio Maxima Conciliorum Hispania et Novi Orbis...*, Roma (1753-1754). 6 vols.

SASTRE FERRANDO, B. et alii (1979) *Historia de la villa de Pego*. Alacant.

TORRÓ ABAD, J. (1982) "Acerca de los despoblados moriscos de Vall de Gallinera". *Revista del Instituto de Estudios Alicantinos* 86-100.

VICIANA M. de (1574). *Crónica de la ínclita y coronada ciudad de Valencia*. (repr. fac.) valència 1972. 5 vols.

SIGLES

ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó. Barcelona
AHN	Arxiu Històric Nacional. Madrid.
ARV	Arxiu del Regne de València. València.
C	Caixa
f	foli
Llig.	Lligall
MR	Mestre Racional
R	Reial Cancilleria
Reg.	Registre
V	Varia
